

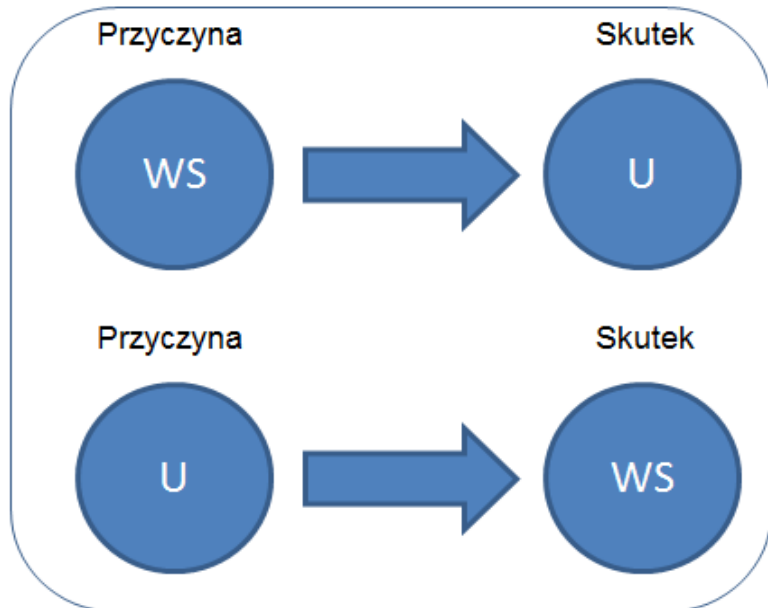
Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce – pomiar, wyjaśnianie, przeciwdziałanie

Dr hab. prof. UW Ryszard Szarfenberg
Instytut Polityki Społecznej
rszarf.ips.uw.edu.pl

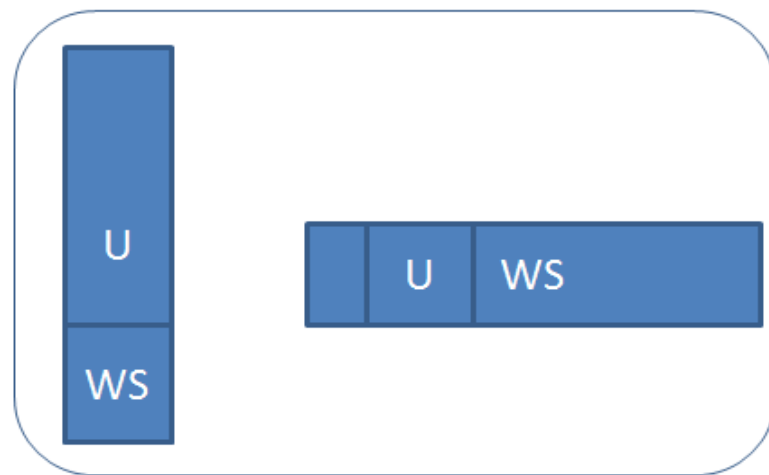
Warszawskie Debaty o Polityce Społecznej
Fundacja im. Friedricha Eberta we współpracy
z Fundacją ICRA
17 października 2012

Ubóstwo a wykluczenie społeczne

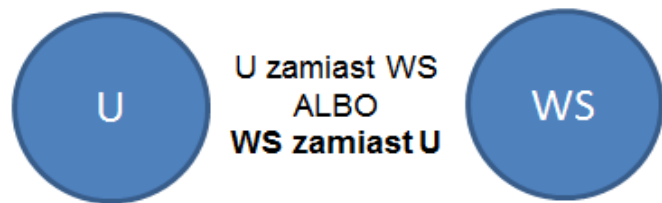
Związki przyczynowo-skutkowe

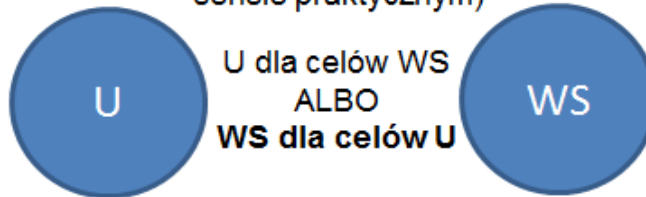
Zagnieżdżenie

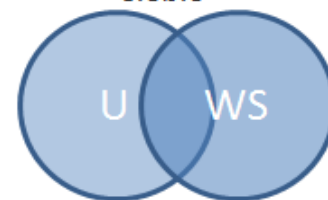
Zastępstwo

Instrumentalizacja
(w sensie pomiarowym; w sensie praktycznym)

Zachodzenie na siebie

U – ubóstwo, WS – wykluczenie społeczne

Sposoby analizy sfery ubóstwa

Minimum socjalne i minimum egzystencji

	Minimum socjalne	Minimum egzystencji
Żywność	√ √	√
Mieszkanie	√ √	√
Ubrania i obuwie	√ √	√
Ochrona zdrowia (leki)	√ √	√
Higiena osobista	√ √	√
Edukacja	√ √	√
Transport i komunikacja	√	-
Kultura	√	-
Sport i wypoczynek	√	-

Źródło: P. Kurowski, *Koszyki minimum socjalnego i minimum egzystencji - dotychczasowe podejście*, IPISS, 2002

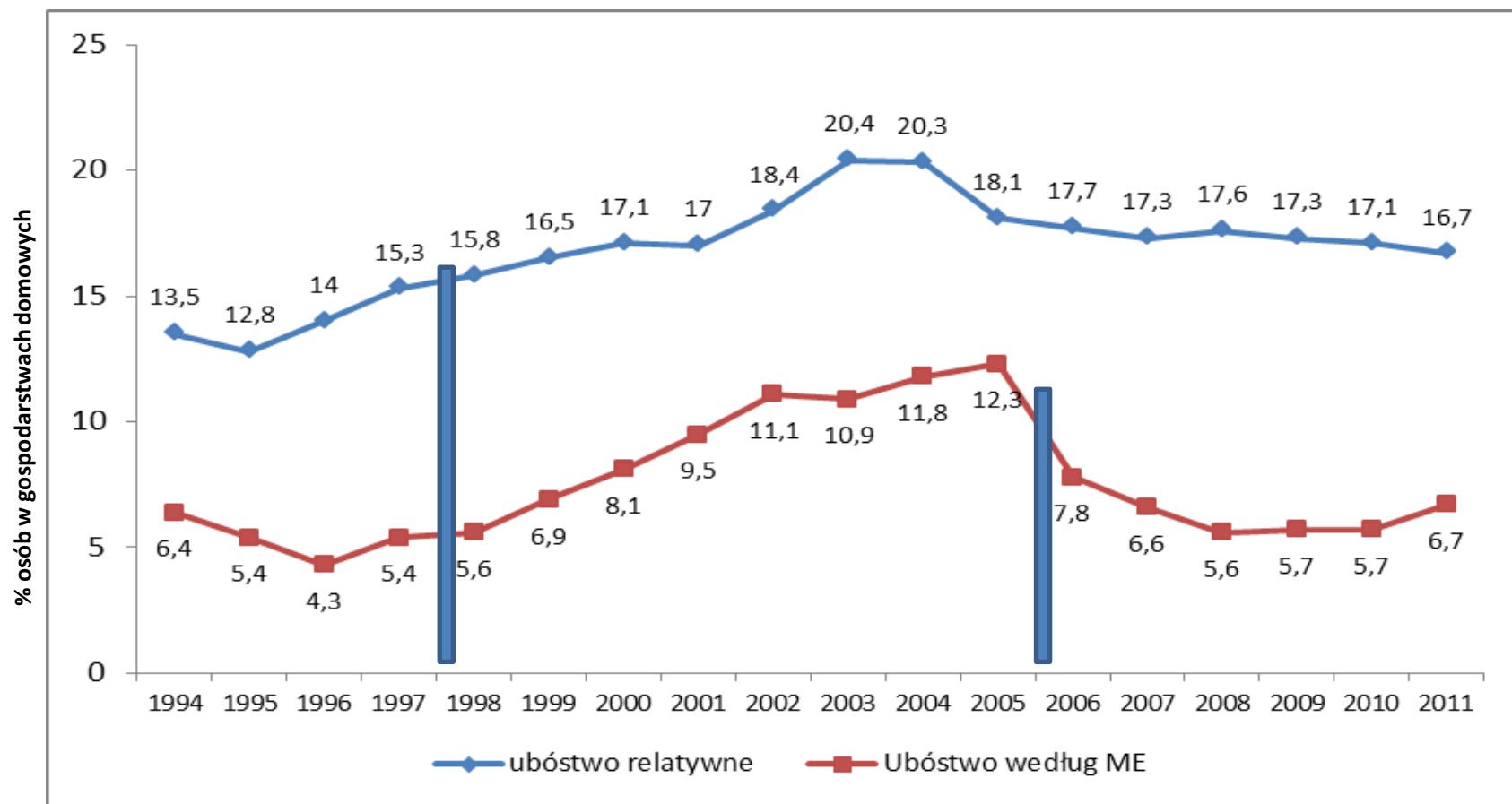
Czego granicą jest minimum socjalne, jeżeli minimum egzystencji jest granicą ubóstwa skrajnego? Jedną z sugestii – jest granicą wykluczenia społecznego lub zagrożenia wykluczeniem społecznym

Główne wskaźniki statystyczne ubóstwa stosowane w Polsce

- **Stopa ubóstwa** – odsetek osób mających niższe wydatki / dochody od wybranej granicy ubóstwa w całej populacji (stosowana od początku transformacji)
- **Głębokość ubóstwa** – średnia luka dochodowa dzieląca dochód ubogich od granicy ubóstwa (stosowana od wczesnych lat 90.)
- **Stopa głębokiej deprywacji materialnej** – odsetek osób deklarujących, że nie stać je na zaspokojenie co najmniej 4 z 9 podstawowych potrzeb w całej populacji (stosowana od niedawna, wskaźnik strategii Europa 2020)

Brak możliwości ze względów finansowych: 1) opłacenia czynszu, rat kredytu lub opłat za media; 2) utrzymania w mieszkaniu odpowiedniej temperatury; 3) pokrycia nieoczekiwanych wydatków; 4) regularnego jedzenia mięsa i białka; 5) wyjazdu na wakacje; 6) telewizora kolorowego; 7) lodówki; 8) samochodu; 9) telefonu.

Skrajne ubóstwo absolutne oraz ubóstwo relatywne 1994-2011

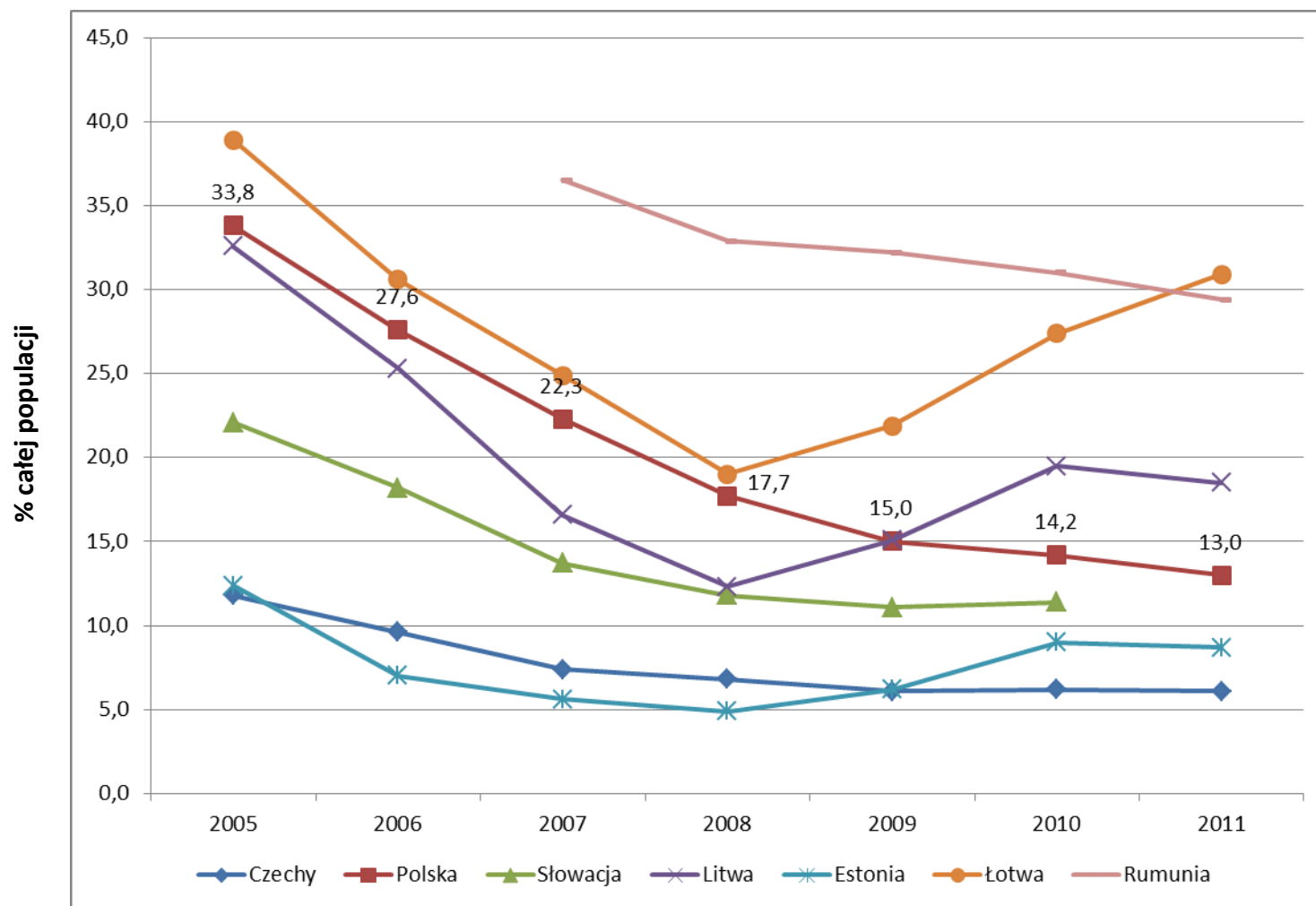
Wskaźniki za GUS, opracowanie własne

Słupki - zmiana metodologii badań budżetów w 1998, zmiana metodologii minimum egzystencji w 2006

ME – minimum egzystencji

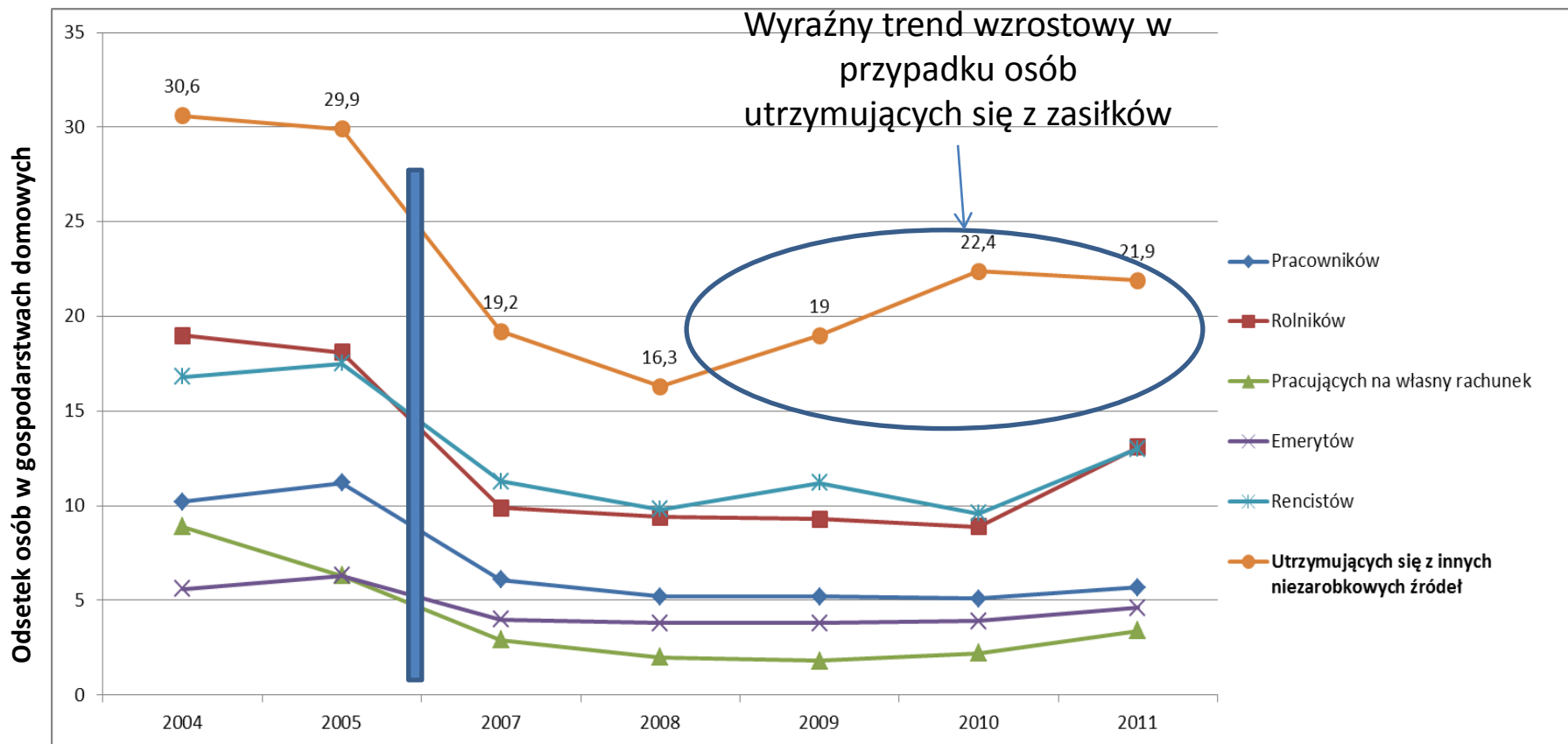
Ubóstwo relatywne – granica 50% średnich wydatków gospodarstw domowych

Głęboka deprywacja materialna w Polsce i porównawczo 2005-2011

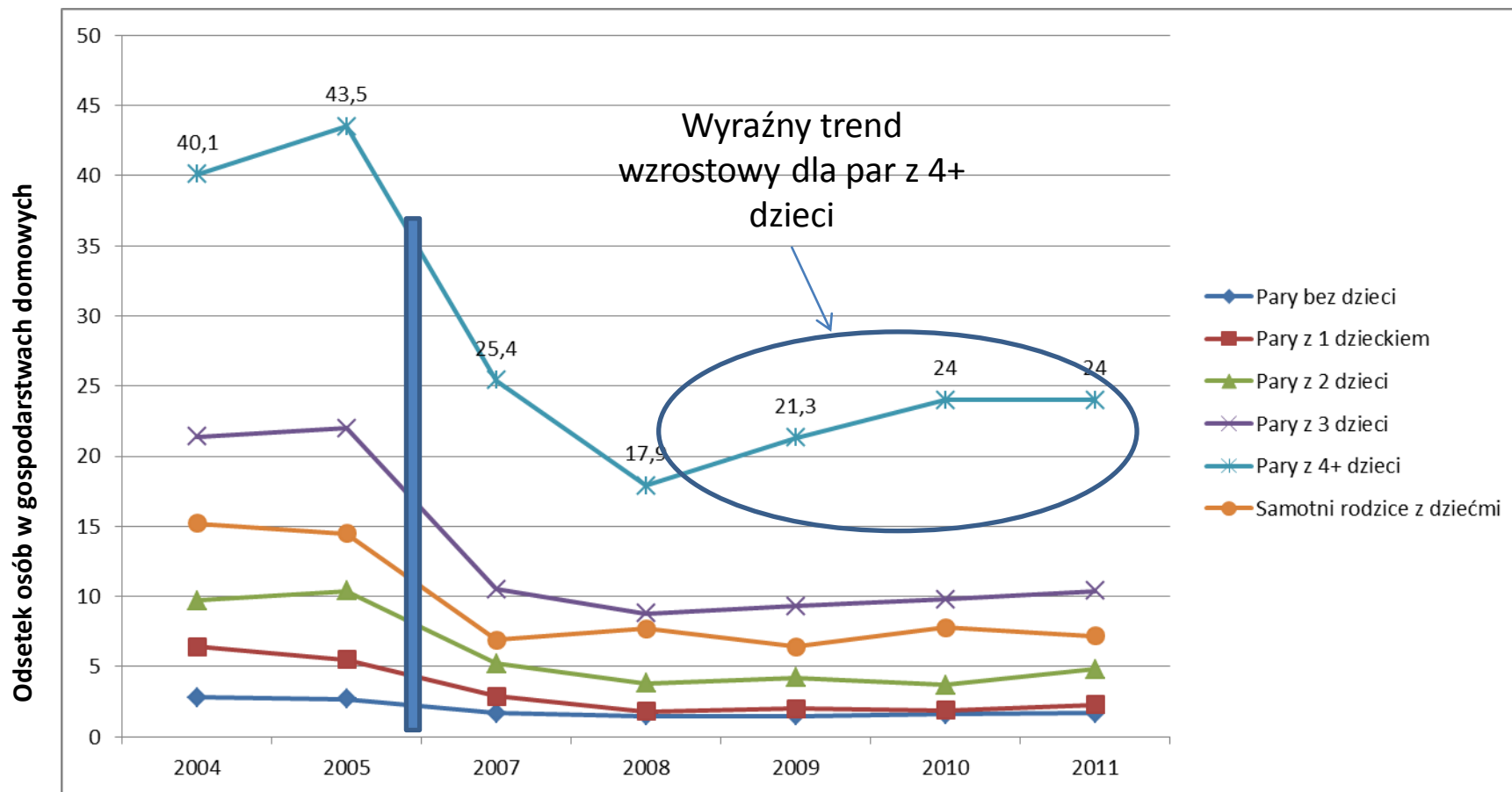
Dane Eurostat, opracowanie własne

Struktura ubóstwa skrajnego a główne źródło dochodu

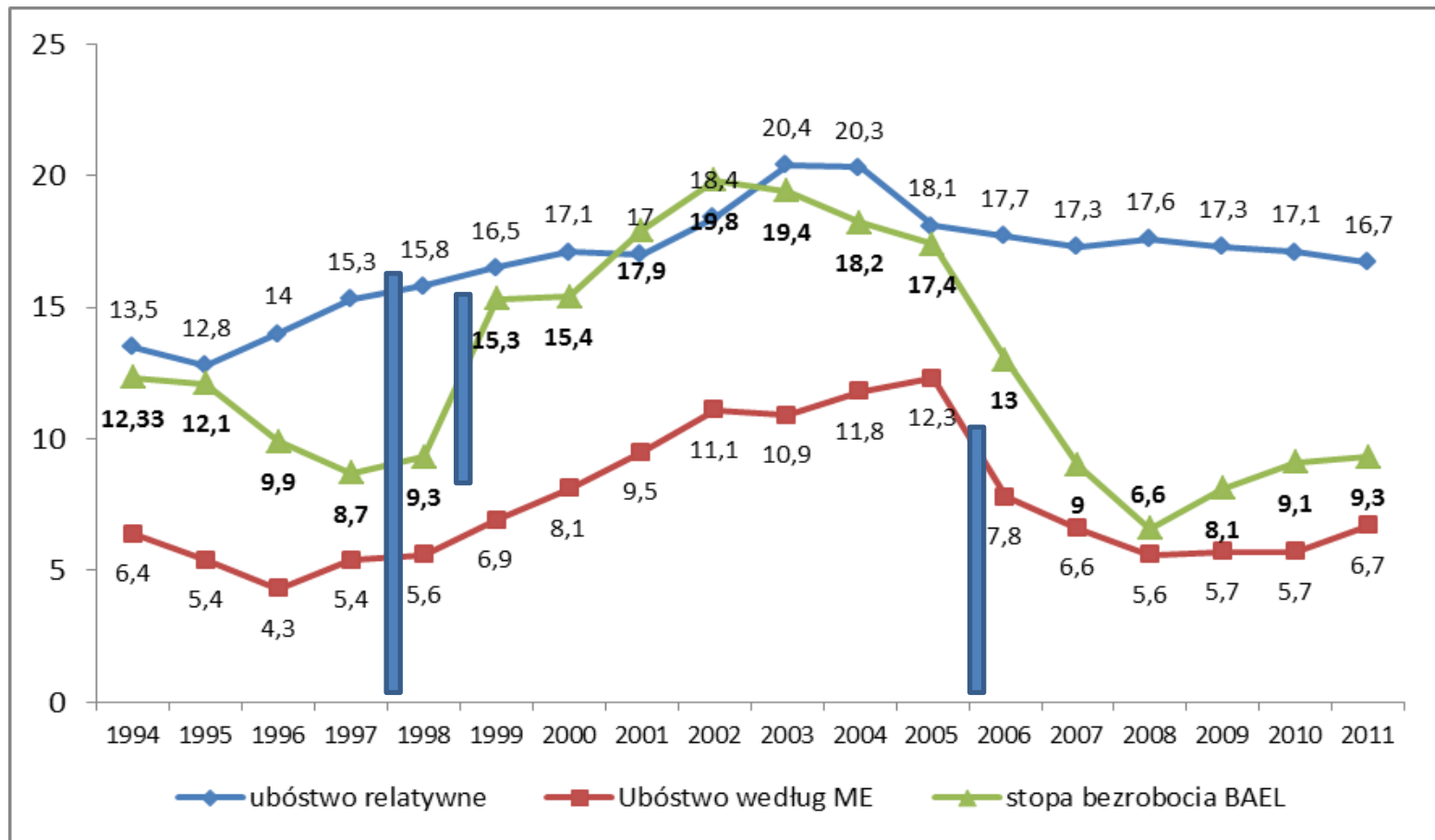
Wskaźniki GUS, granica ubóstwa – minimum egzystencji,
zmiana metodologii obliczania tej granicy w 2006 r.

Struktura ubóstwa skrajnego według typu rodziny

Wskaźniki GUS, granica ubóstwa – minimum egzystencji,
zmiana metodologii obliczania tej granicy w 2006 r.

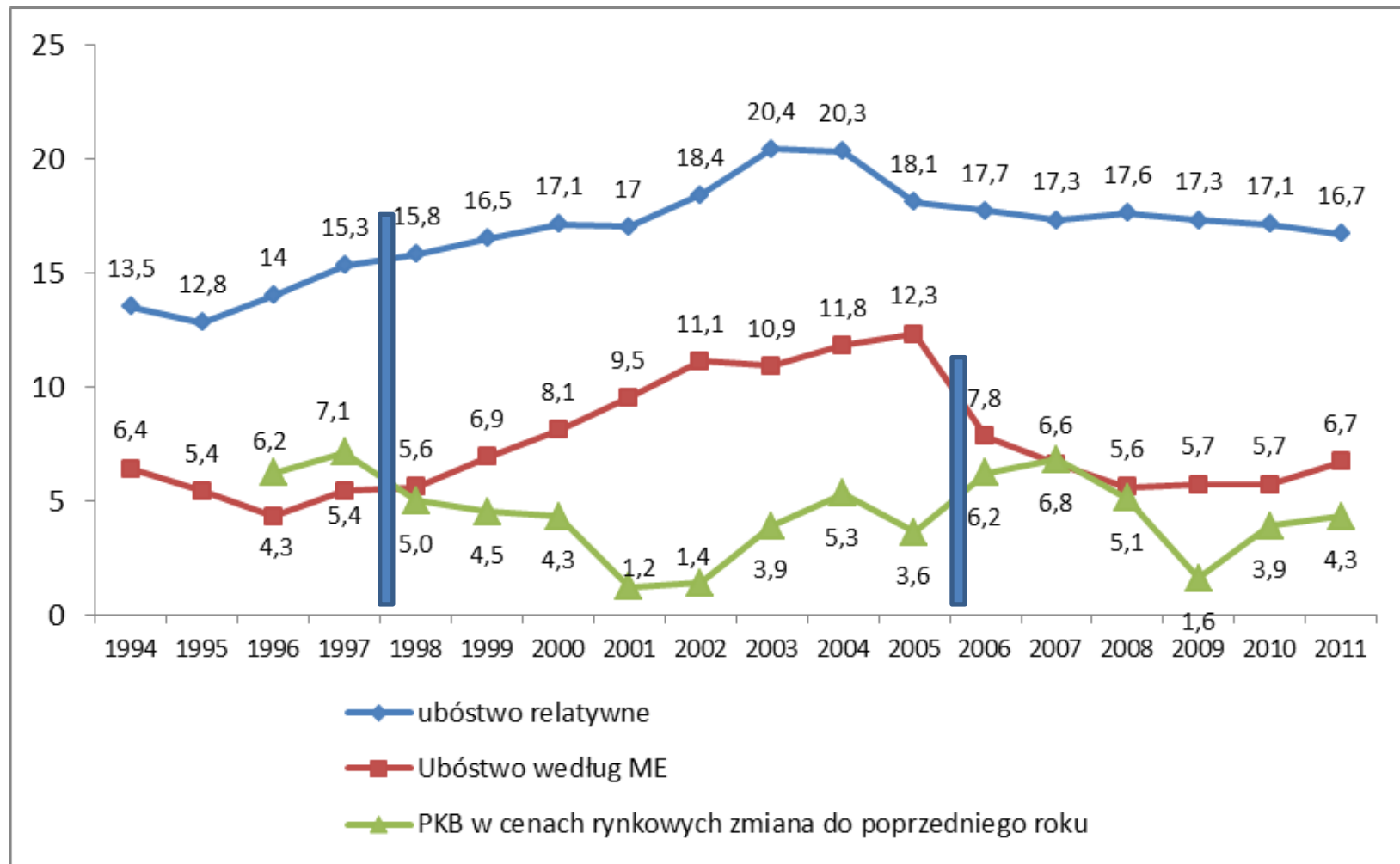
Korelaty ubóstwa – bezrobocie

wskaźniki GUS, opracowanie własne (uwaga na zmiany metodologii w badaniach budżetów w 1998 r. oraz zmianę metodologii minimum egzystencji w 2006 r., ta zmiana dała niższe szacunki ubóstwa skrajnego o około dwóch punktów procentowych)

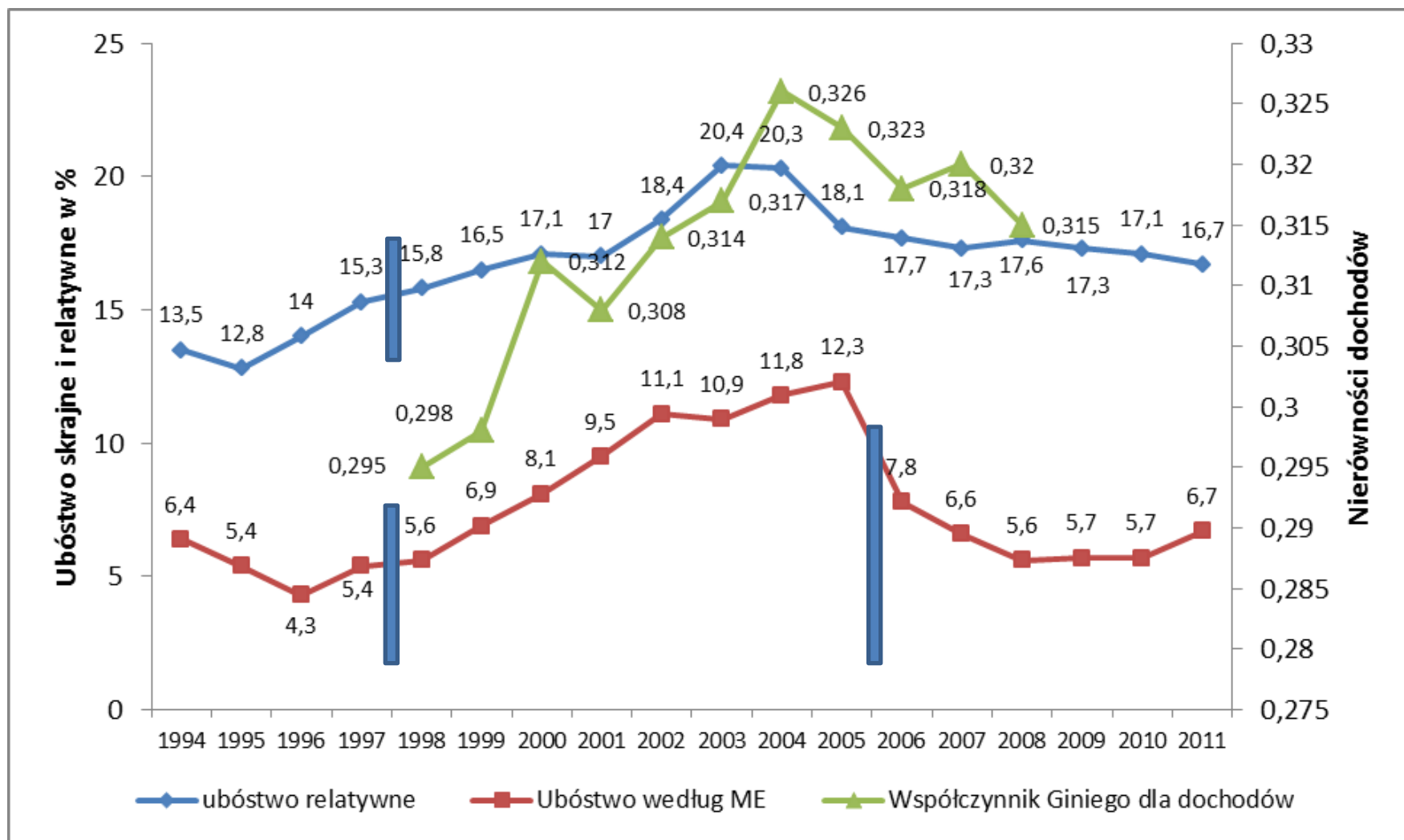
BAEL – badania aktywności ekonomicznej ludności, ME – minimum egzystencji

Ubóstwo a wzrost gospodarczy

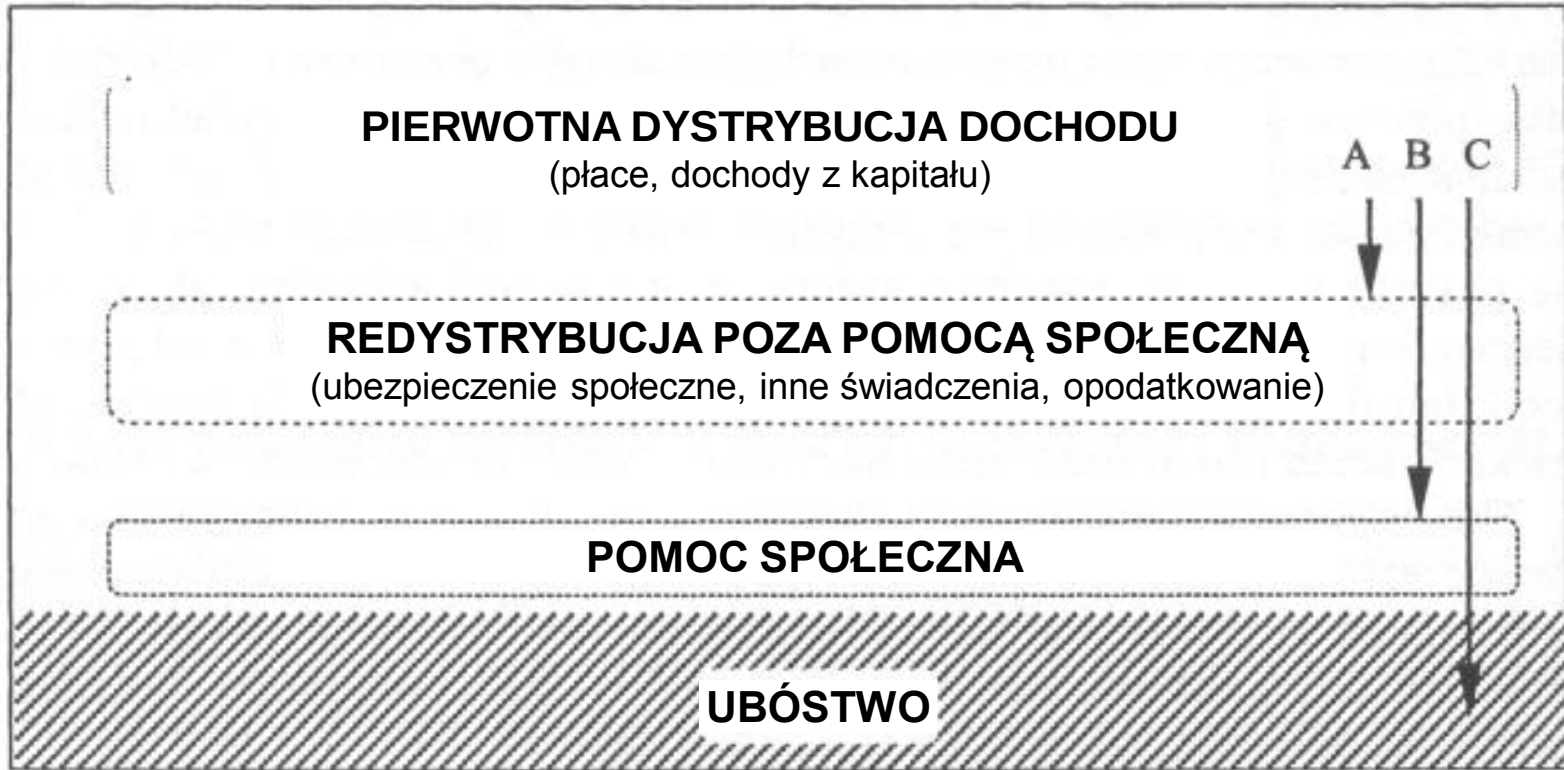
Dane o dynamice PKB z Eurostatu, wskaźniki ubóstwa GUS (zmiany metodologii w badaniach budżetów i w obliczaniu minimum egzystencji)

Ubóstwo a nierówności dochodowe

Dane o dynamice PKB z Eurostatu, wskaźniki ubóstwa GUS (zmiany metodologii w badaniach budżetów i w obliczaniu minimum egzystencji), współczynnik Giniego za: M. Brzeziński, Accounting for recent trends in absolute poverty in Poland: A decomposition analysis, 2011

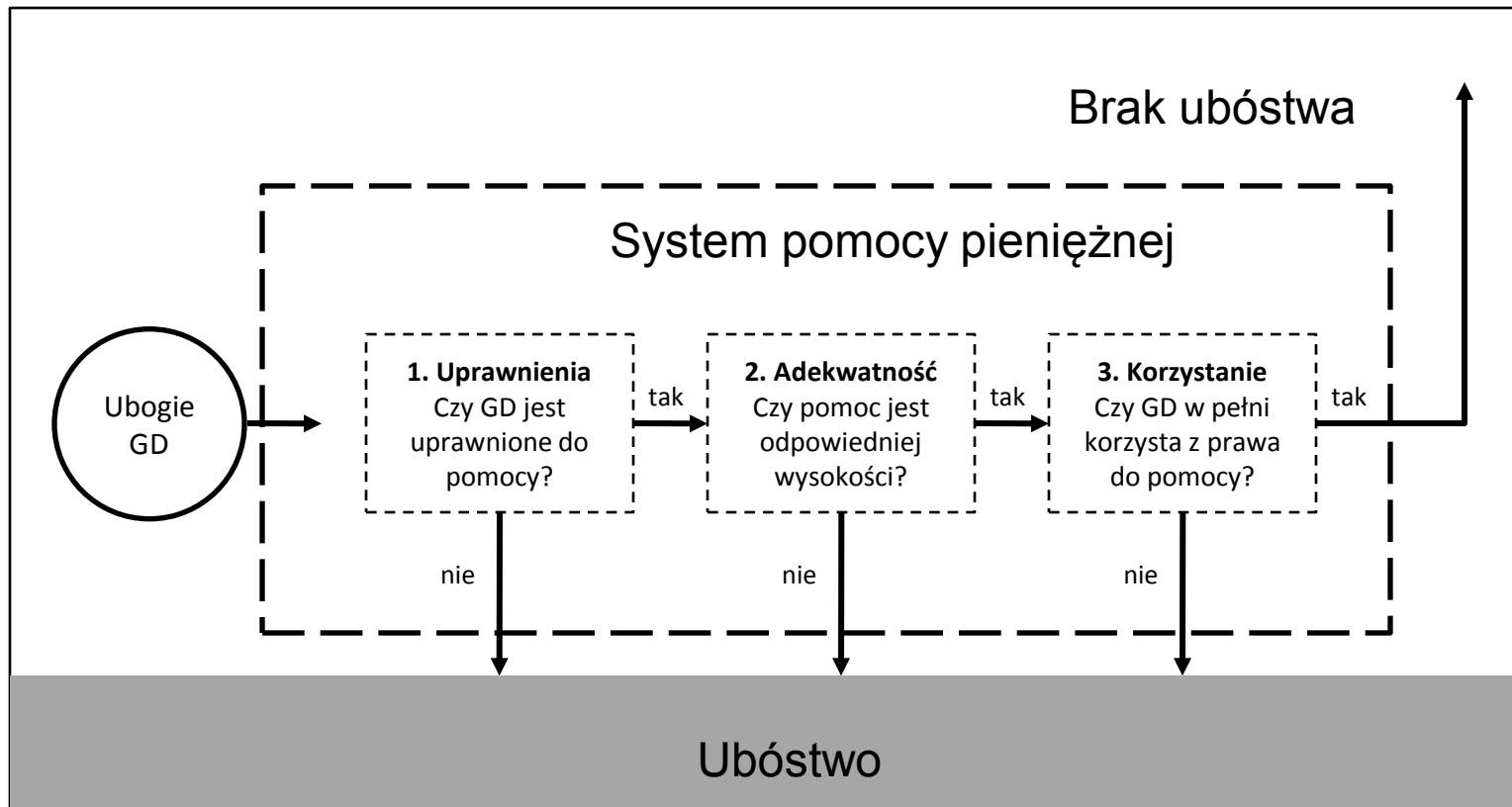
Trzy poziomy zapobiegania ubóstwu model uproszczony

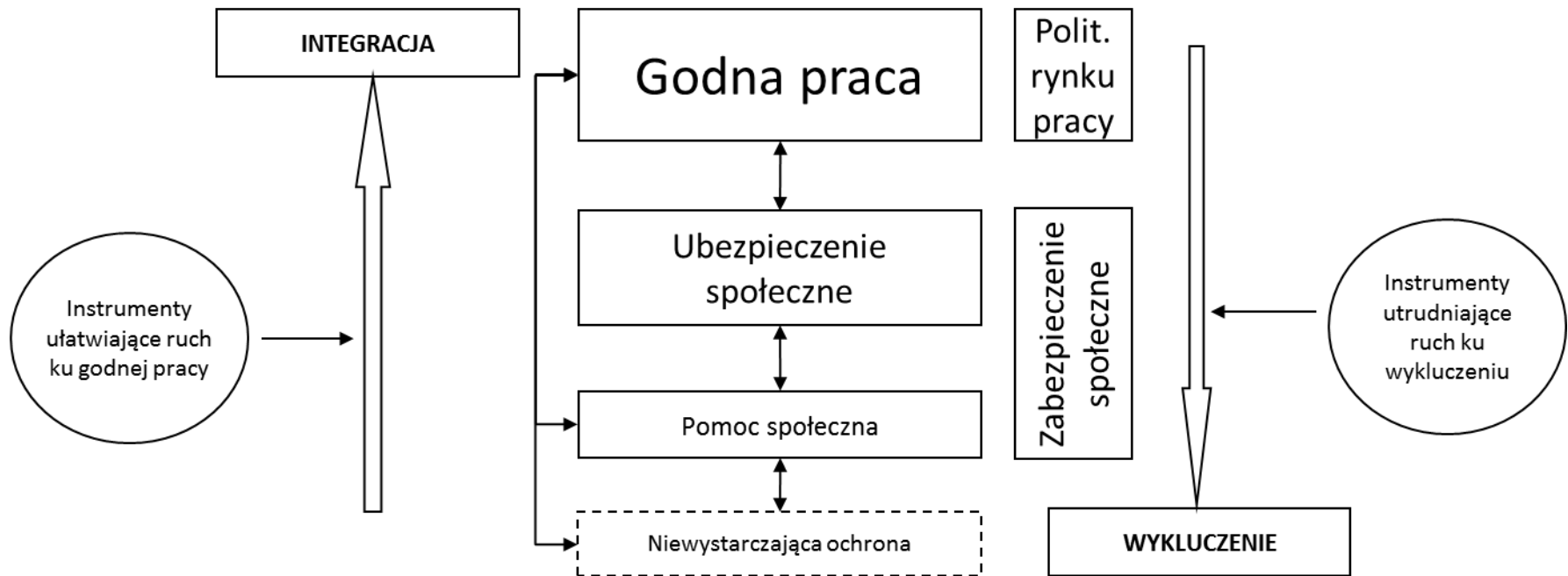
Przypadki A, B – system zapobiegł popadnięciu w ubóstwo

Przypadek C – system nie zapobiegł ubóstwu

Uproszczony model skutecznego łagodzenia ubóstwa

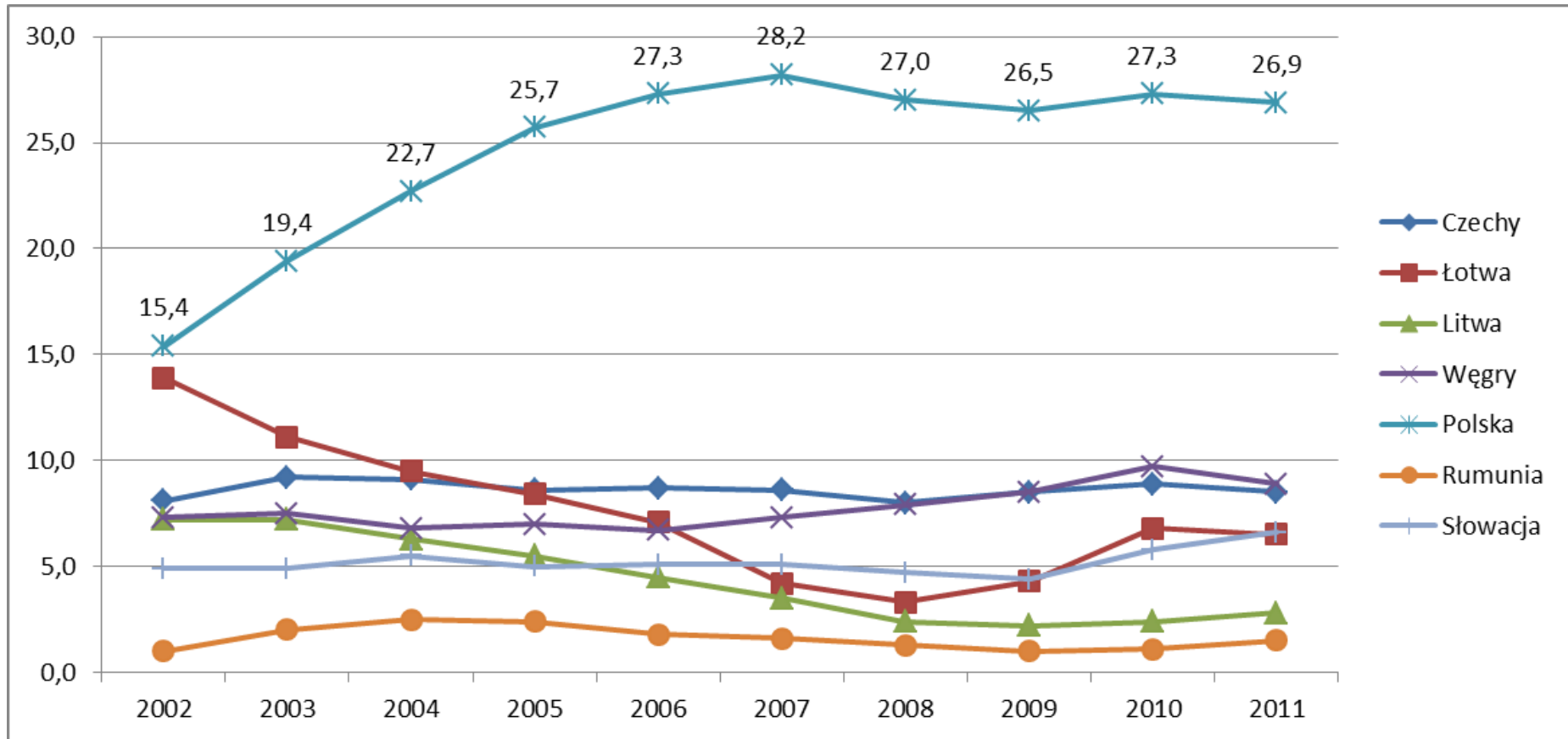
Ubóstwo i wykluczenie a polityka społeczna – synteza

Niewystarczająca ochrona

- 1) Ubodzy pracownicy (niegodna praca, praca niskiej jakości pod względem wynagrodzenia)
- 2) Ubodzy pracownicy lub ubodzy poza pracą i niekorzystający z zabezpieczenia społecznego
- 3) Ubodzy pracownicy lub ubodzy poza pracą i nie objęci zabezpieczeniem społecznym
- 4) Ubodzy pracownicy lub poza pracą, objęci zabezpieczeniem i korzystający z niego, ale nadal ubodzy

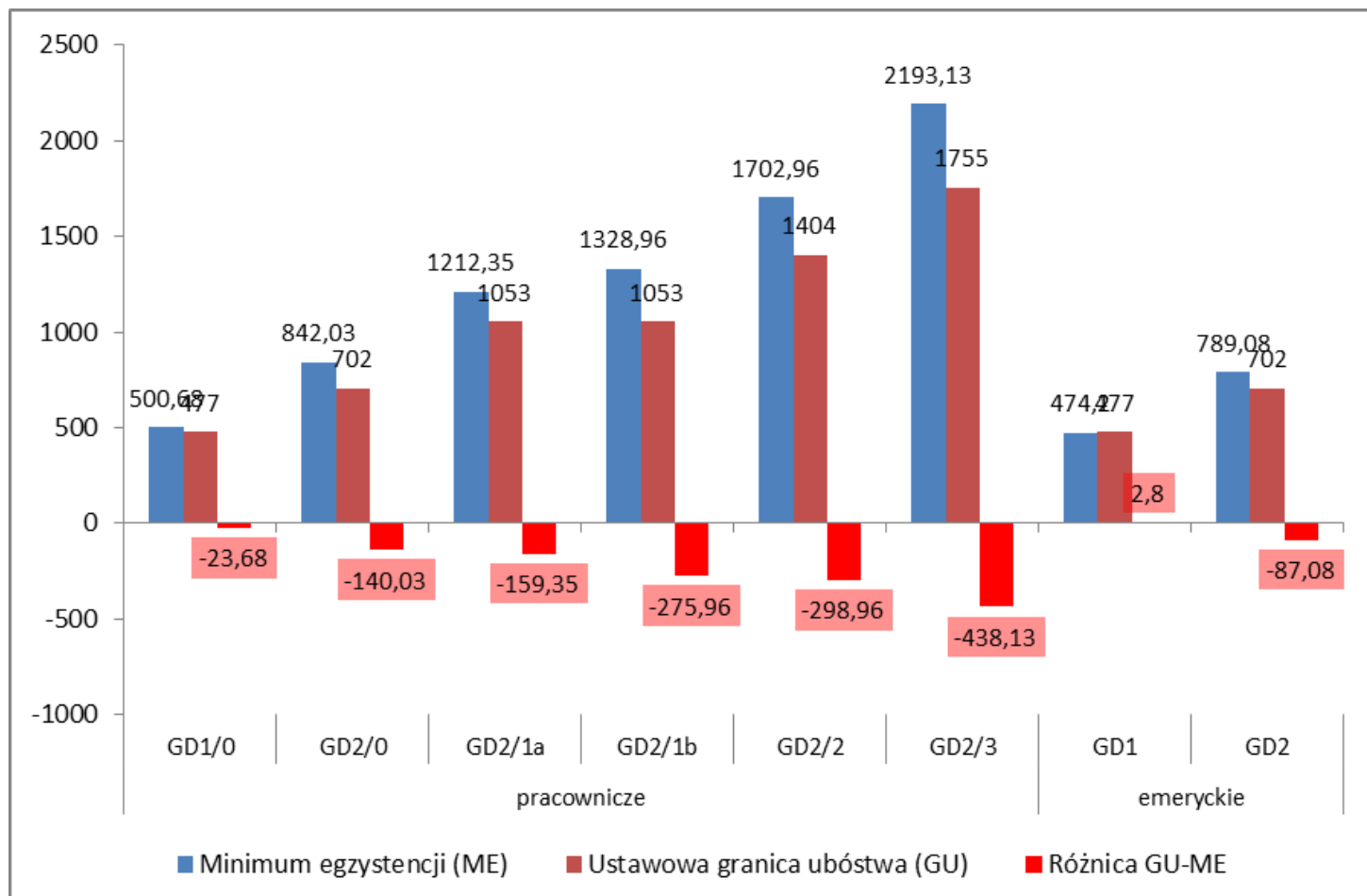
Odsetek pracowników z umowami na czas określony - Polska porównawczo

Dane: Eurostat

„Umowy śmieciowe” i „stracone pokolenie” tematy popularne w mediach głównego nurtu, zderzenie z eksperckim dyskursem elastycznego rynku pracy

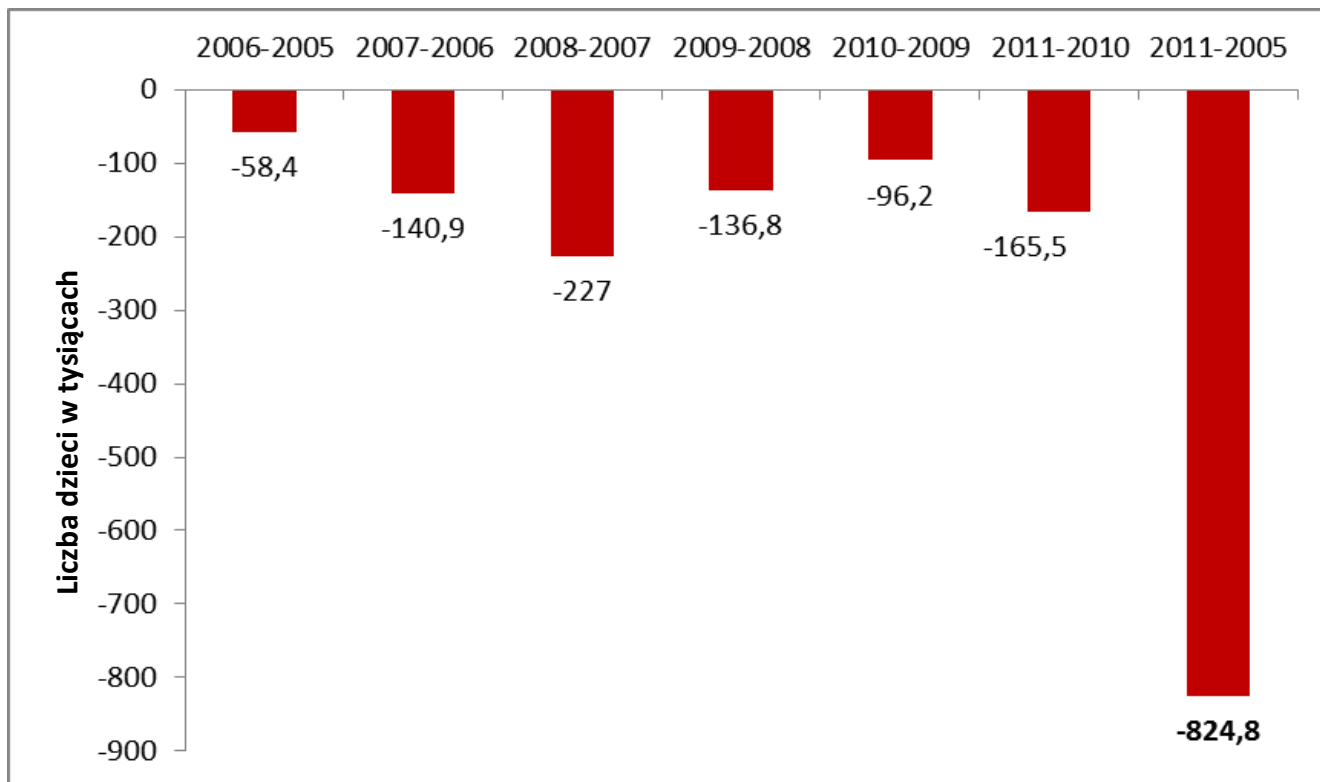
Erozja kryteriów dochodowych z pomocy społecznej

Dane za 2011 r., dane o ME z komunikatów IPiSS, opracowanie własne

Niektóre konsekwencje zamrożenia progów dla zasiłków rodzinnych

Zmiana liczby dzieci uprawnionych do zasiłków rodzinnych z powodu zamrożenia kryterium dochodowego

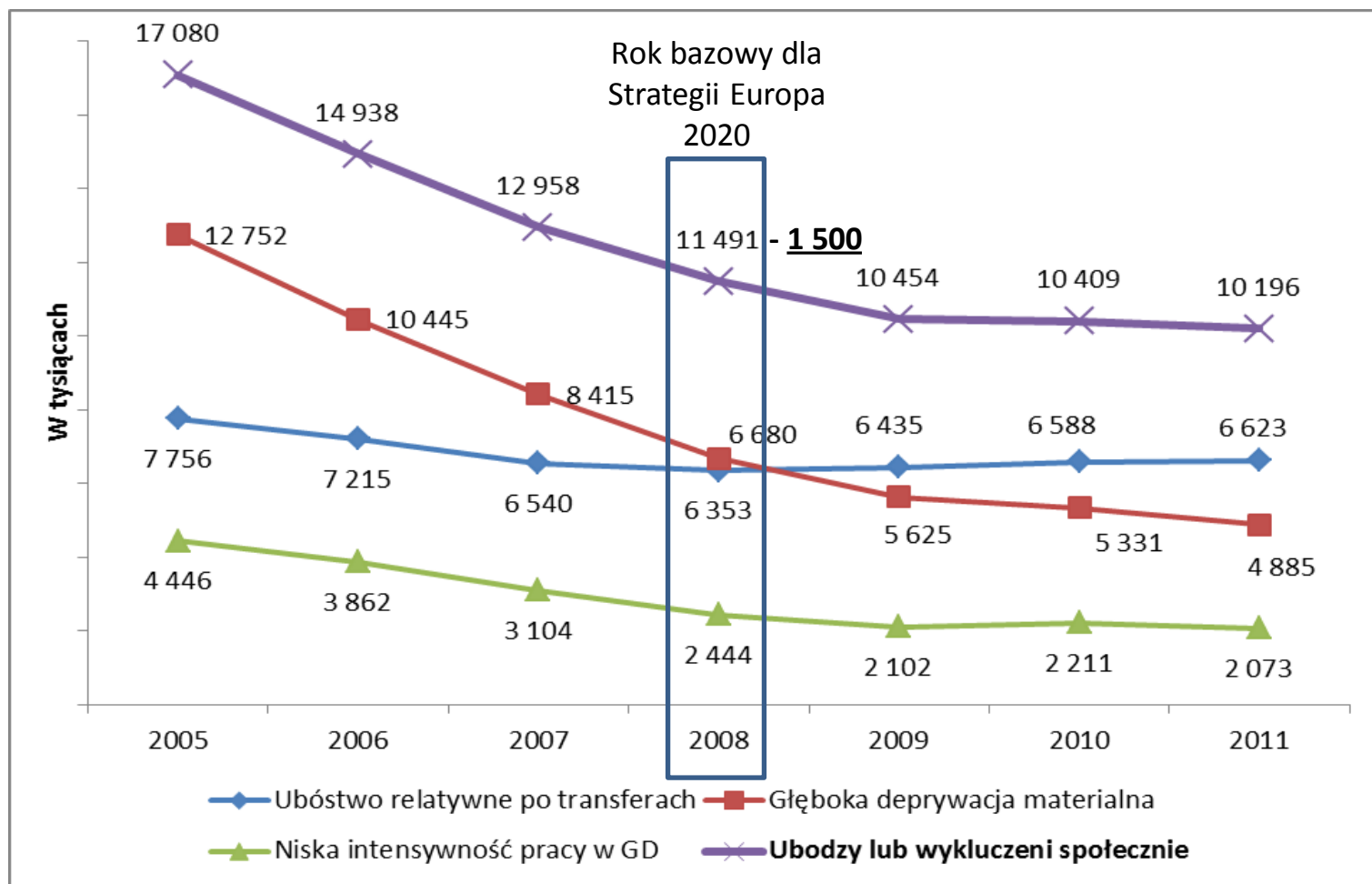

Dane: raport przedwyborczy CenEA

Przykłady ostatnich zmian w systemie zasiłków sprzecznych z filozofią cięć

- W 2009 **podniesiono zasiłki rodzinne**
- W 2010 dopuszczono **łączenie dochodu z pracy i zasiłków z pomocy społecznej** (ale tylko dla tych, którzy podpisali kontrakt socjalny i tylko przez dwa miesiące)
- Od 2010 świadczenie pielęgnacyjne dla osób rezygnujących z pracy z powodu konieczności opieki nad członkiem rodziny **przyznawane jest bez kryterium dochodowego**
- W 2011 **podniesiono limit dochodu, który może być łączony z rentą socjalną** (dla osób niepełnosprawnych od dziecka)
- W 2012 rząd postanowił **odmrozić kryteria dochodowe dla zasiłków rodzinnych i tych z pomocy społecznej**
- Od listopada 2012 planowana **kolejna podwyżka zasiłków rodzinnych**

Cele na rok 2020

Dane Eurostat, opracowanie własne

Cel Polski – zmniejszyć liczbę osób ubogich lub wykluczonych społecznie w stosunku do 2008 r. o 1,5 miliona, czyli o 13%

Aneks

Minimum socjalne w 2011 r. - wartość

Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	M+K/2	M+K	M+K +DM	M+K +DS	M+K+ DM+DS	M+K+ DM+2xDS	M+K/2	M+K
Żywność	254,54	509,09	712,83	772,96	976,71	1 240,58	244,00	488,00
Mieszkanie	356,67	511,55	693,52	693,52	877,50	1 061,84	356,67	511,55
Edukacja	13,23	26,46	148,51	122,98	245,04	354,79	0,00	0,00
Kultura i rekreacja	105,23	132,44	169,04	176,16	212,76	256,48	85,61	115,81
Odzież i obuwie	41,06	82,12	121,68	120,16	159,72	197,77	32,43	64,86
Ochrona zdrowia	37,46	71,53	92,64	93,74	114,85	137,06	72,10	140,80
Higiena osobista	28,59	55,35	67,76	81,04	94,05	119,85	24,29	46,74
Transport i łączność	73,82	134,74	379,16	387,47	387,47	395,77	96,37	149,68
Pozostałe wydatki	72,85	106,63	143,11	146,88	153,40	150,57	72,92	106,22
Razem	983,46	1 629,90	2 528,25	2 594,93	3 221,50	3 914,70	984,38	1 623,66
- na 1 osobę	983,46	814,95	842,75	864,98	805,37	782,94	984,38	811,83

Źródło: Obliczenia IPISS na podstawie danych Departamentu Statystyki Społecznej GUS.

Uwaga: Symbole użyte w tablicy oznaczają odpowiednio: M – mężczyzna w wieku 25–60 lat, K – kobieta w wieku 25–60 lat, M+K/2 – wydatki na poziomie średniej arytmetycznej dla gospodarstwa mężczyzny i kobiety, DM – dziecko młodsze w wieku 4–6 lat, DS – dziecko starsze w wieku 13–15 lat. W przypadku gospodarstw emeryckich symbole M i K oznaczają odpowiednio mężczyznę i kobietę w wieku powyżej 60 lat.

Minimum socjalne w 2011 r. - struktura

Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	M+K/2	M+K	M+K +DM	M+K +DS	M+K+ DM+DS	M+K+ DM+2xDS	M+K/2	M+K
Żywność	25,9	31,2	28,2	29,8	30,3	31,7	24,8	30,1
Mieszkanie	36,3	31,4	27,4	26,7	27,2	27,1	36,2	31,5
Edukacja	1,3	1,6	5,9	4,7	7,6	9,1	0,0	0,0
Kultura i rekreacja	10,7	8,1	6,7	6,8	6,6	6,6	8,7	7,1
Odzież i obuwie	4,2	5,0	4,8	4,6	5,0	5,1	3,3	4,0
Ochrona zdrowia	3,8	4,4	3,7	3,6	3,6	3,5	7,3	8,7
Higiena osobista	2,9	3,4	2,7	3,1	2,9	3,1	2,5	2,9
Transport i łączność	7,5	8,3	15,0	14,9	12,0	10,1	9,8	9,2
Pozostałe wydatki	7,4	6,5	5,7	5,7	4,8	3,8	7,4	6,5
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Minimum egzystencji w 2011 r. - wartość

Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	(M+K)/2	M+K	M+K+DM	M+K+DS	M+K+DM+DS	M+K+DM+2xDS	(M+K)/2	M+K
Żywność	204,84	409,68	587,53	654,15	831,99	1 076,46	176,13	352,25
Mieszkanie	232,44	316,65	446,63	446,63	579,35	710,83	232,44	316,65
Edukacja	0,00	0,00	3,26	47,21	50,47	97,68	0,00	0,00
Odzież i obuwie	14,41	28,82	45,31	48,45	66,39	87,47	14,41	28,82
Leki	9,57	16,12	32,98	26,08	42,22	52,14	14,91	26,81
Higiena	15,58	30,66	38,92	43,16	51,45	64,13	13,74	26,98
Pozostałe wydatki	23,84	40,10	57,73	63,28	81,09	104,43	22,58	37,58
Razem ME	500,68	842,03	1 212,35	1 328,96	1 702,96	2 193,13	474,20	789,08
ME na 1 osobę	500,68	421,01	404,12	442,99	425,74	438,63	474,20	394,54

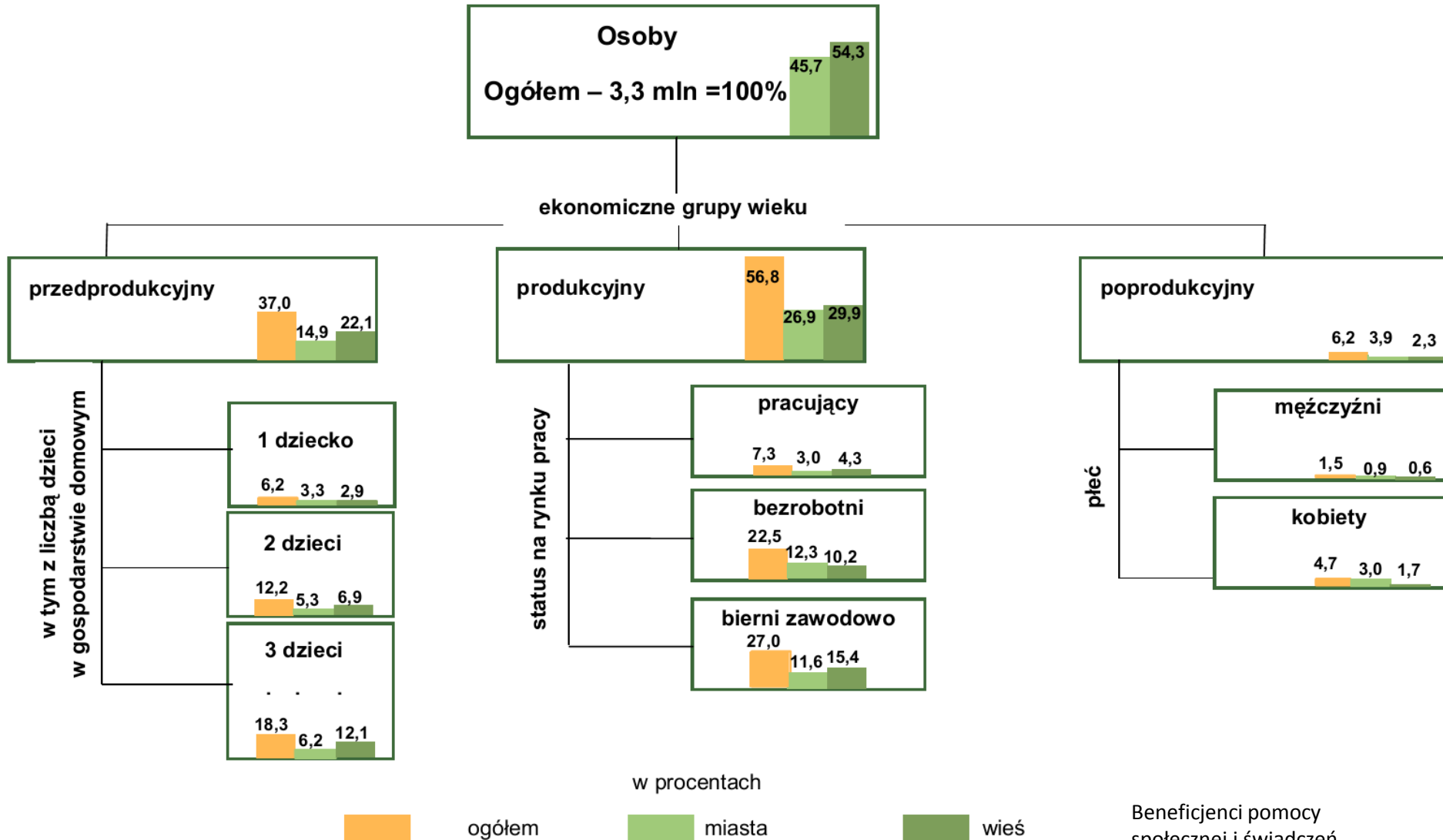
Źródło: Obliczenia Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych na podstawie danych Departamentu Statystyki Społecznej GUS.

Uwaga: Symbole użyte w tablicy oznaczają odpowiednio: M – mężczyzna w wieku 25–60 lat, K – kobieta w wieku 25–60 lat, M+K/2 – wydatki na poziomie średniej arytmetycznej dla gospodarstwa mężczyzny i kobiety, DM – dziecko młodsze w wieku 4–6 lat, DS – dziecko starsze w wieku 13–15 lat. W przypadku gospodarstw emeryckich symbole M i K oznaczają odpowiednio mężczyznę i kobietę w wieku powyżej 60 lat.

Minimum egzystencji w 2011 r. - struktura

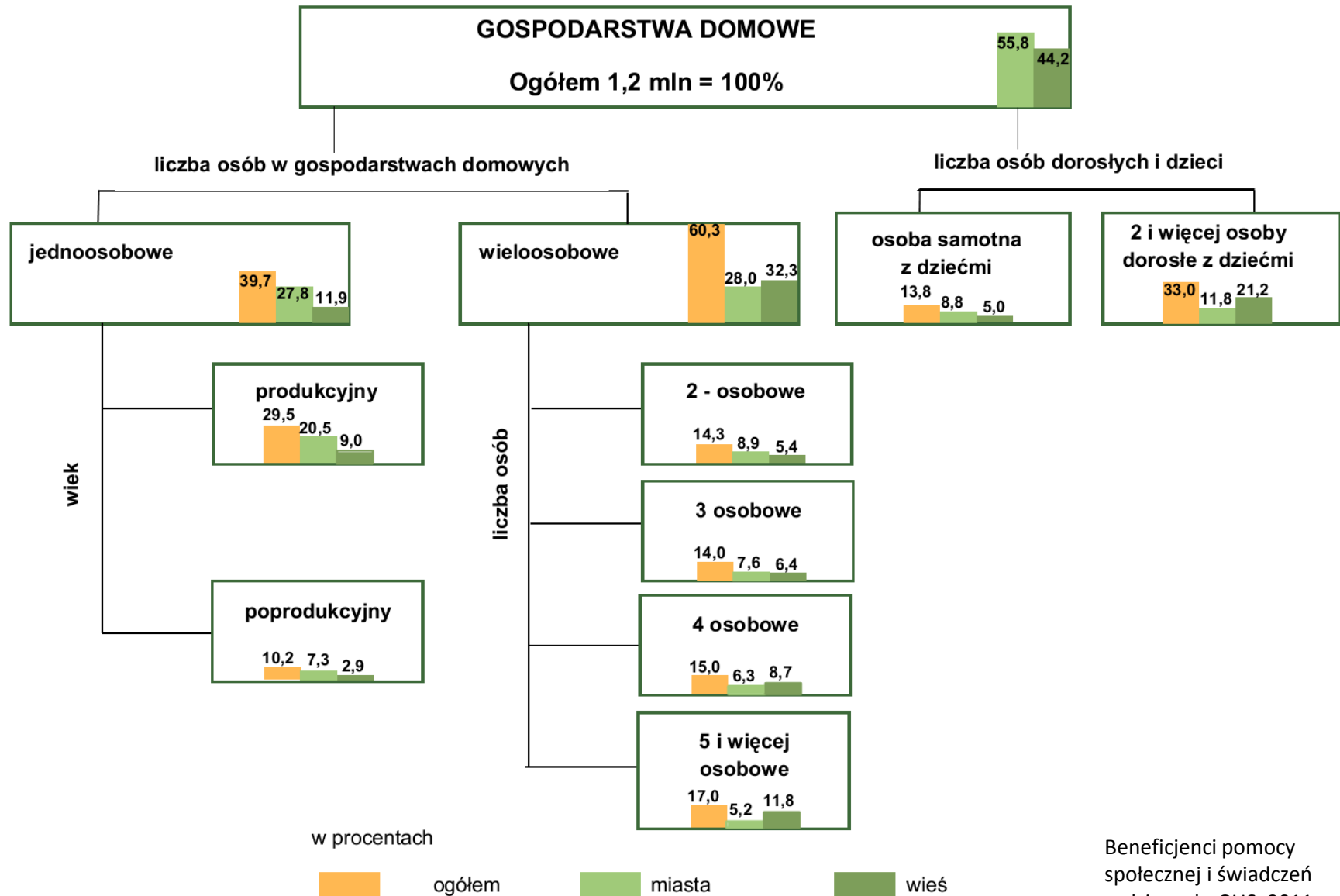
Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	(M+K)/2	M+K	M+K+DM	M+K+DS	M+K+DM+DS	M+K+DM+2xDS	(M+K)/2	M+K
Żywność	40,9	48,7	48,5	49,2	48,9	49,1	37,1	44,6
Mieszkanie	46,4	37,6	36,8	33,6	34,0	32,4	49,0	40,1
Edukacja	0,0	0,0	0,3	3,6	3,0	4,5	0,0	0,0
Odzież i obuwie	2,9	3,4	3,7	3,6	3,9	4,0	3,0	3,7
Leki	1,9	1,9	2,7	2,0	2,5	2,4	3,1	3,4
Higiena osobista	3,1	3,6	3,2	3,2	3,0	2,9	2,9	3,4
Pozostałe wydatki	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Osoby korzystające z pomocy społecznej w 2010 r.

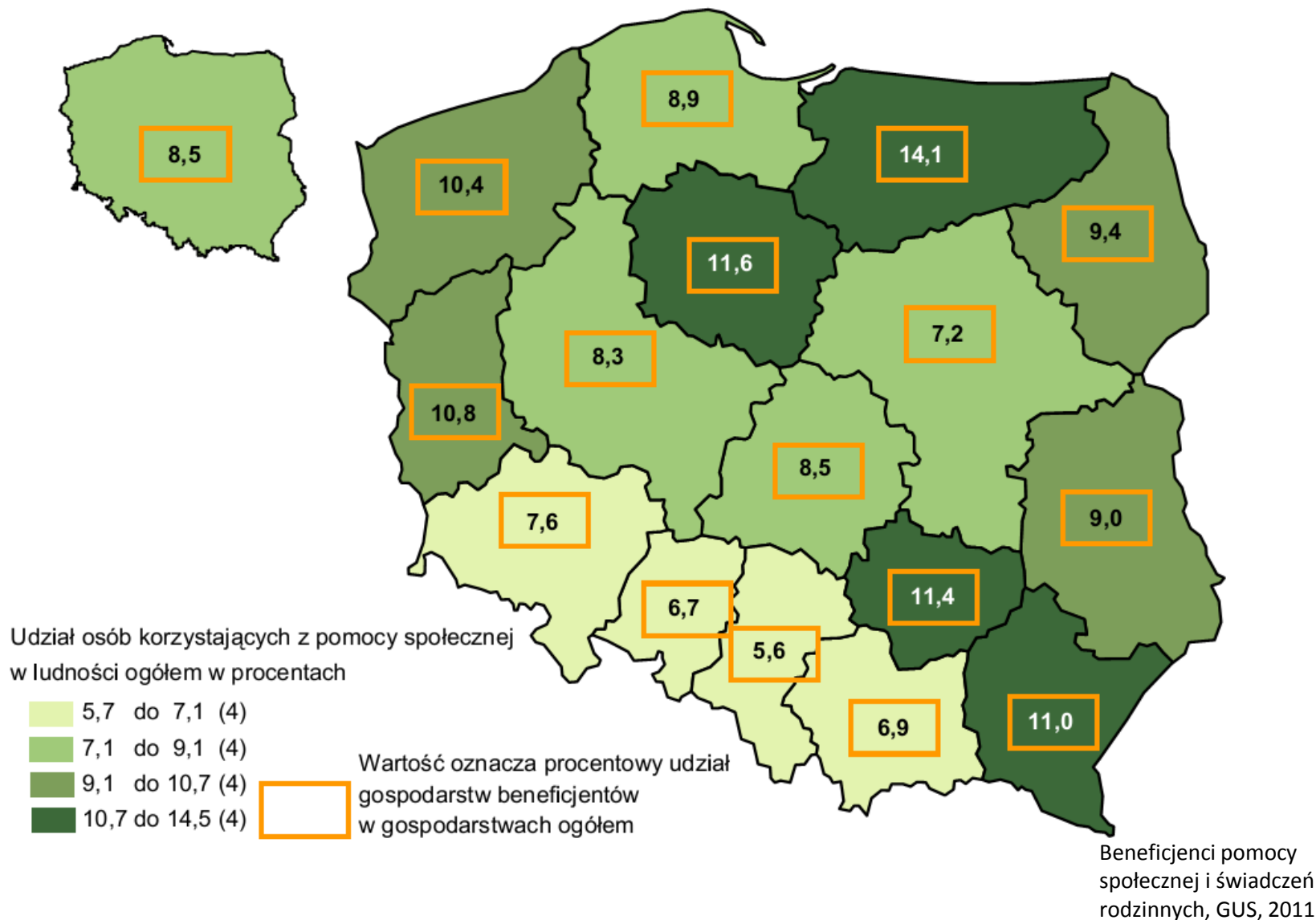
Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, GUS, 2011

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej w 2010 r.

Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, GUS, 2011

Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem oraz udział gospodarstw beneficjentów w gospodarstwach ogółem według województw w 2010 r.

Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w gminach 2010 r.

